

vlaams
RADIOKOOR

il gardellino BAROQUE
ORCHESTRA

flagey

—
HÄNDEL:

**The Ways of Zion do mourn /
Funeral Anthem for Queen Caroline**

—

**BART VAN REYN, DIR. -- VLAAMS RADIOKOOR -- IL GARDELLINO
AN EISENDRATH, ILLUSTRATIES / ILLUSTRATIONS**

08.10.2020

NEDERLANDS:

[inleiding](#) -- [programma & artiesten](#) -- [toelichting--
teksten](#) -- [biografieën](#) -- [musici](#) -- [download printversie](#)

FRANÇAIS:

[introduction](#) -- [programme & artistes](#) -- [notes de
programme](#) -- [textes](#) -- [biographies - musiciens](#) --
[télécharger la version imprimée](#)

"We had Handel's Anthem last Wednesday in the French Chapel, that the King might hear it in Carolin's Bedchamber, and it's the finest cruel touching thing that was ever heard."

*- Princess Amelia,
daughter of Queen Caroline (1737)*

WELKOM

Westminster Abbey, december 1737: de Britse natie rouwt om hun geliefde Queen Caroline, gemalin van King George II. De muzikale Queen Caroline had een grote interesse in kunst, en was ruim 30 jaar lang vriend en beschermvrouw van G. F. Händel.

Het was dan ook Händel die de opdracht kreeg om een eerbetoon aan de overleden koningin te componeren. Het werd een grootse hommage in de vorm van een 50 minuten durende anthem voor koor en orkest, bij de begrafenis uitgevoerd met 140 musici. Het werk viel erg in de smaak, en werd na de dienst omschreven als 'the finest cruel touching thing that ever was heard'.

Het was dan ook een erg diepgaand en persoonlijk werk, waarin het grote barokke

gebaar niet geschuwd werd: tranen rollen door de partituur en wanhopige uitroepen weerklinken in het koor.

De prachtige muziek van Händel krijgt goed gezelschap tijdens dit concert: met beelden uit de collectie schitterende houtsneden van het Museum Plantin-Moretus creëerden An Eisendrath (Studio Anorak) & Tommy Rombouts (Tonijn) bij elk deel een animatie die op groot scherm getoond wordt.

PROGRAMMA

- Vlaams Radiokoor · Il Gardellino ·
 - Bart Van Reyn, dirigent · An Eisendrath, illustraties
 - Tommy Rombouts, video ·
-

Antonio Vivaldi

Concerto in re minore per 2 oboi, archi e continuo, RV 535

I. Largo

II. Allegro

III. Largo

IV. Allegro molto

**solo: Marcel Ponsele & Lidewei De Sterck
(hobo)*

Georg Friedrich Händel

*The ways of Zion do mourn. Funeral
Anthem for Queen Caroline, HWV 264*

- I. *Symphony*
- II. *The ways of Zion do mourn*
- III. *How are the mighty fall'n*
- IV. *She put on righteousness*
- V. *When the ear heard her*
- VI. *How are the mighty fall'n*
- VII. *She deliver'd the poor that cried*
- VIII. *How are the mighty fall'n*
- IX. *The righteous shall be had*
- X. *Their bodies are buried in peace*
- XI. *The people will tell of their wisdom*
- XII. *They shall receive a glorious Kingdom*
- XIII. *The merciful goodness of the Lord*

TOELICHTING

“O Death, where is thy sting / To take the Queen and leave the King?”

Toen de 54-jarige Britse koningin Caroline op 20 november 1737 plots overleed, was een hele natie in rouw. Ook de Duitse, en later tot Britse landgenoot genaturaliseerde componist Georg Friedrich Händel verloor aan haar een goede vriendin en trouwe beschermvrouw. Het was dan ook Händel die de opdracht kreeg om een eerbetoon aan de overleden koningin te componeren. Het werd een hommage in de vorm van het groots opgezette anthem *The ways of Zion do mourn. Funeral Anthem for Queen Caroline, HWV 264*, dat tijdens de begrafenis uitgevoerd werd door een gigantisch koor en orkest. Het werd ook een bijzonder én persoonlijk werk, waarin Händel uitdrukking gaf

aan zijn grote dankbaarheid en sympathie voor de vorstin.

Een lange en trouwe bondgenootschap

Doorheen zijn carrière bleek Georg Friedrich Händel (1685-1759) een fijne neus te hebben voor het leggen van de juiste contacten. Zijn talent bracht hem als jongeman van zijn geboortestad Halle naar Hamburg, een welvarende en bloeiende stad, waar hij enkele succesvolle opera's creëerde. Aangespoord door prins Ferdinando de Medici reisde hij niet veel later naar Italië, de bakermat van de opera. Ook daar verkreeg hij al snel toegang tot de hogere kringen van de adel. Een belangrijke ontmoeting met prins Ernst August van Hannover leidde hem naar Hannover. Daar werd hij als kapelmeester aangesteld en blies hij nieuw leven in het muzieklandschap, voor hij zich in 1717 definitief in Engeland vestigde.

Waarschijnlijk had de kunstminnende Caroline von Ansbach (1683-1737), dochter van de markgraaf van het vorstendom Brandenburg-Ansbach en echtgenote van erfprins George August, een hand in die aanstelling. Ze was opgegroeid aan een hof waar kunst en cultuur hoog aangeschreven stonden en deel uitmaakten van het dagelijkse leven. Caroline was, naast een intelligente en belezen vrouw, ook geschoold als zangeres. Händel componeerde een reeks van zijn Italiaanse kamerduetten speciaal voor haar. Na haar aanstelling als prinses in 1714, en ook later na haar kroning tot vorstin van Groot-Brittannië en Ierland, maakte Caroline er een erezaak van om de ontwikkeling van kunst en wetenschap te stimuleren. Ze liet een grote bibliotheek optrekken in St. James' Palace en nodigde er belangrijke wetenschappers als Isaac Newton of schrijvers als Alexander Pope uit. Zelfs op politiek vlak oefende ze invloed uit; tijdens de

afwezigheid van haar echtgenoot nam zij de bestuurlijke taken in handen.

Het belang van haar steun op cultureel vlak kan niet onderschat worden, en daar genoot Händel mee van. Hij drukte zijn dank onder meer uit door zijn meest succesvolle opera, *Giulio Cesare*, aan haar op te dragen. En in 1714 herwerkte Händel zijn oorspronkelijke *Te Deum in re groot HWV 280* om haar aankomst in Londen te vieren. Na zijn naturalisatie tot Brit op 20 februari 1727 – op de valreep ondertekend door koning George I – kreeg Händel vaker de opdracht om ceremoniële muziek te voorzien voor het hof. Zo componeerde hij op 11 oktober 1727 de Coronation Anthems ter ere van de kroning van George II en koningin Caroline. Voor deze uitzonderlijke gebeurtenis werkte hij een monumentaal werk uit, waarbij muzikanten en koorzangers van buitenaf nodig waren om het koor en orkest in Westminster Abbey te versterken. De meest bekende anthem uit die

reeks, *Zadok The Priest*, wordt sindsdien uitgevoerd tijdens elke kroning in het Britse koningshuis.

'The finest cruel touching thing that ever was heard'

Toen koningin Caroline plots overleed, was Händel dan ook de uitverkoren componist om de muziek te componeren bij haar begrafenisplechtigheid. Op een week tijd schreef hij *The ways of Zion do mourn. Funeral Anthem for Queen Caroline HWV 264*, een majestueuze hymne met de lengte van een oratorium. Het weerklonk op 17 december 1737 in Westminster Abbey, uitgevoerd door zo'n 150 muzikanten. De compositie werd bijzonder goed ontvangen, en omschreven als "buitengewoon fraai, en zeer goed aangepast aan de melancholische genegenheid" en "the finest cruel touching thing that ever was heard".

The ways of Zion do mourn is opgebouwd uit een trage inleidende Sinfonia voor de lage strijkers, gevolgd door dertien koorfragmenten. De teksten zijn bijbelse klaagliederen uit het Oude Testament en vormen een samenhangend verhaal over het leed bij de nabestaanden, de deugden van de koningin tijdens haar leven, en hoop voor de toekomst. Händel integreerde ook enkele verwijzingen naar Duitse koraalmelodieën, om Carolines – en zijn eigen – Lutherse achtergrond te gedenken. Het is volledig voor koor gecomponeerd, met begeleiding van hobo's, fagotten en strijkers. Daarbij wisselen instrumentale delen af met koorpassages – in solistische of volledige bezetting.

Ondanks de positieve kritieken volgden geen andere uitvoeringen meer, aangezien koning George II dit niet toestond. Maar het werk was Händel zo dierbaar, dat hij het later volledig opnam als eerste deel van zijn oratorium *Israël in Egypte*.

Händels overlijden

Een twintigtal jaar later, op 20 april 1759, was het de begrafenisplechtigheid van Händel zelf die in Westminster Abbey plaats vond. Händel had uitdrukkelijk om deze locatie gevraagd in zijn testament. Hij had daarin ook de vraag opgenomen om er begraven te worden, en dat zijn graf voorzien zou worden van een passend monument. Op de dag van zijn begrafenis zongen de koren van de Chapel Royal, St Paul en Westminster Abbey de *Funeral Sentences* van zijn tijdgenoot William Croft. Volgens bronnen waren er drieduizend aanwezigen. Alle belangrijke Britse kranten hadden dan ook uitvoerig over zijn overlijdensbericht. Op 17 april verscheen zelfs onderstaand naamgedicht in The Public Advertiser:

“He’s gone, the Soul of Harmony is fled!
And warbling Angels hover round him dead.
Never, no, never since the Tide of Time,

Did Music know a Genius as sublime!
Each mighty Harmonist that's gone before,
Lessen'd to Mites when his Works explore."

(bron: Concertgebouwcahier Georg Friedrich
Händel, Ignace Bossuyt, 2009)

Toelichting door Aurélie Walschaert

TEKST

I. Symphony

II. The Ways of Zion do Mourn

The ways of Zion do mourn and she is in bitterness; all her people sigh and hang down their heads to the ground.

De wegen van Sion treuren, er zijn geen feestgangers meer; heel haar volk zucht en buigt het hoofd ter aarde.

III. How are the mighty fall'n

How are the mighty fallen. She that was great, great among the nations, and princess of the provinces!

*Hoe zijn de helden gevallen. Zij, die groot was
onder de volken, een vorstin van gewesten!*

IV. She put on righteousness

She put on righteousness and it clothed her; her judgment was a robe and a diadem.

*Zij kleetde zich in gerechtigheid, en deze
kleetde haar; het recht was haar een mantel en
een diadeem.*

V. When the ear heard her

When the ear heard her, then it blessed her, and when the eye saw her, it gave witness of her.

*Ieder die haar hoorde prees haar woorden; ieder
die haar zag had niets dan lof.*

VI. How are the mighty fall'n

How are the mighty fallen. She that was great, great among the nations, and princess of the provinces!

Hoe zijn de helden gevallen. Zij, die groot was onder de volken, een vorstin van gewesten!

VII. She deliver'd the poor that cried
She delivered the poor that cried, the fatherless
and him that had none to help him. Kindness,
meekness and comfort were her tongue; if there
was any virtue, and if there was any praise, she
thought on those things.

Zij redde de arme die om hulp riep, en de wees die in de steek was gelaten. Ze had een zachte en vriendelijke tong. Zij had aandacht voor alles wat deugdzaam is en lof verdient.

VIII. How are the mighty fall'n
How are the mighty fallen. She that was great,
great among the nations, and princess of the
provinces!

Hoe zijn de helden gevallen. Zij, die groot was onder de volken, een vorstin van gewesten!

IX. The righteous shall be had

The righteous shall be had in everlasting remembrance and the wise will shine as the brightness of the firmament.

De rechtvaardigen zullen in eeuwige gedachtenis zijn, en de verlichten zullen stralen als het fonkelende hemelgewelf.

X. Their bodies are buried in peace

Their bodies are buried in peace; but their name liveth evermore.

Ze worden in vrede begraven; hun naam leeft voort van generatie op generatie.

XI. The people will tell of their wisdom

The people will tell of their wisdom and the congregation will shew forth their praise; their reward also is with the Lord and the care of them is with the Most high.

*Over hun wijsheid zullen de volken vertellen, de
gemeenschap zal hun lof verkondigen; de Heer
zorgt voor hun loon, de Allerhoogste waakt over
hun lot.*

XII. They shall receive a glorious Kingdom
They shall receive a glorious Kingdom and a
beautiful crown from the Lord's hand.

*Zij zullen een prachtig rijk ontvangen, en een
schone kroon uit de hand des Heren.*

XIII. The merciful goodness of the Lord
The merciful goodness of the Lord endureth
forever on them that fear him and his
righteousness on children's children.

*De Heer is trouw aan wie hem vrezen, van
eeuwigheid tot eeuwigheid. Hij doet recht aan
de kinderen en kleinkinderen.*

BART VAN REYN

MUZIEKDIRECTEUR VLAAMS RADIOKOOR

Sinds seizoen 19-20 is Bart Van Reyn muzikdirecteur van het Vlaams Radiokoor. Zijn dynamische aanpak, doorgedreven kennis van het repertoire en grote passie voor het métier sluiten perfect aan bij DNA van het Radiokoor. Samen zullen ze het rijke vocale verleden eren en levend houden door vandaag te werken aan de geschiedenis van morgen: als radar voor nieuwe muzikale en maatschappelijke tendensen, als bewaarder en behoeder van ons vocale erfgoed.

Bart Van Reyn voelt zich thuis in een breed repertoire: van barok tot hedendaags, en zowel in oratorium, opera, orkestliederen als in a capella muziek – met de stem als rode draad.

Sinds 2016 is Bart chef-dirigent van het Deens National Radio Koor, en wordt hij regelmatig gevraagd voor producties met internationaal gerenommeerde koren zoals Cappella Amsterdam, Groot Omroepkoor, Nederlands Kamerkoor, MDR Rundfunkchor Leipzig, SWR Vokalensemble Stuttgart, NDR Chor Hamburg, Rundfunkchor Berlin, DR Vokalensemble, Collegium Vocale Gent en de BBC Singers.

Daarnaast is Bart oprichter en bezieler van Octopus, een flexibel koor van 32 tot 100 zangers, en van Le Concert d'Anvers, een periode orkest dat focust op repertoire uit de 18de en vroege 19de eeuw. Meer recent richtte Bart samen met regisseur Korneel Hamers de reizende opera compagnie The Ministry of Operatic Affairs op, bekend van de producties Don Giovanni, Orfeo ed Euridice, Così fan tutte, Dido & Aeneas, en Acis & Galatea.

Naast zijn vele en uiteenlopende vocale projecten, is Van Reyn ook een graag geziene gast bij grote en kleine instrumentale ensembles uit binnen- en buitenland, waaronder Brussels Philharmonic, Antwerp Symphony Orchestra, Cappella Augustina Köln, NDR Radiophilharmonie, het Deens Nationaal Symfonieorkest en het Nederlands Kamerorkest. Zijn grote passie en kennis maken Bart tenslotte de ideale partner voor hedendaagse componisten: onder meer Steve Reich, Tan Dun, James MacMillan en Kaija Saariaho werkten met hem samen.

www.bartvanreyn.com

VLAAMS RADIOKOOR

Het Vlaams Radiokoor werd in 1937 als professioneel kamerkoor opgericht door de toenmalige openbare omroep (NIR). Vandaag is het Vlaams Radiokoor een referentie voor vocale muziek in Vlaanderen en Europa, en wordt het zowel in binnen- als in buitenland tot de top gerekend.

Sinds seizoen 19-20 is Bart Van Reyn de muzikdirecteur van het Radiokoor. De gedeelde passie voor hedendaags repertoire, het geloof in de stem als ultieme vertolker van onze emoties, en het streven om ons vocaal erfgoed toegankelijk te maken voor zangers en publiek zijn wat ensemble en dirigent verbindt.

Vanuit Studio 1 in Flagey (Brussel) werken de 32 zangers van het Vlaams Radiokoor aan een muzikaal project dat op drie grote pijlers gebouwd is. Eerst en vooral zijn er de Vocal Fabric producties – het laboratorium van het Radiokoor. Vocal Fabric brengt concerten die de grenzen van vocale muziek aftasten, confronterend, eigenzinnig en non-conformistisch. Met grote gastvrijheid en een intense beleving als leidraad brengen we de mensen op het podium en in de zaal samen: vocale harmonie is het bewijs dat mensen samen mooier zijn dan alleen.

Daarnaast werk het koor regelmatig samen met gerenommeerde binnen- en buitenlandse instrumentale ensembles zoals Brussels Philharmonic, het Orchestre de chambre de Paris, Les Siècles, het Radio Filharmonisch Orkest en het Koninklijk Concertgebouworkest. Zo bouwde het Radiokoor een steeds grotere aanwezigheid op verschillende internationale podia uit.

Tenslotte is en blijft het Vlaams Radiokoor een levend portaal voor repertoire, kennis, ervaring en stemmen. Het maakt ons vocaal erfgoed toegankelijk voor zangers en publiek, en investeert tegelijk in de creatie van nieuw stemwerk. Zo voedt het koor liefhebbers, amateurs en professionals met programma, techniek en expertise.

Het Vlaams Radiokoor behoudt ook zijn unieke status van radiokoor: een groot aantal concertproducties wordt opgenomen, waardoor het koor een unieke verzameling live-opnames heeft opgebouwd. Deze collectie wordt permanent aangevuld met een selectie studio-opnames, die samen het vocale erfgoed bewaren voor de toekomst.

Het Vlaams Radiokoor is een instelling van de Vlaamse Gemeenschap.

www.vlaamsradiokoor.be

volg het Vlaams Radiokoor op [Facebook](#) [Twitter](#)
[YouTube](#) [Instagram](#) [Spotify](#)

IL GARDELLINO

De naam van het ensemble is ontleend aan Vivaldi's concerto da camera "del Gardellino": het muzikaal portret van een virtuoze distelvink. In 1988 gingen hoboïst Marcel Ponsele en fluitist Jan De Winne van start met kamermuziekconcerten waarbij onder andere Marc Minkowski fagot speelde. Na enkele jaren vooral kamermuziekconcerten te hebben gegeven werden vanaf 1998 een vaste kern van vijf strijkers in 1998 toegevoegd om zo een veel

groter repertoire te kunnen ontsluiten. In die jaren was radio Klara een stimulerende en projectondersteunende partner die ons de kans gaf door te groeien. Met de steun van de Vlaamse Gemeenschap werd il Gardellino vanaf 2000 een vaste waarde in het muziklandschap, zowel in binnen- als buitenland.

Inhoudelijk is het ensemble als een actieve vulkaan: steeds herzien, steeds vernieuwend. Il Gardellino voert grondig onderzoek uit naar de historische achtergrond van de werken teneinde deze muziek van alle tijden stijlgetrouw voor het publiek van deze tijd te laten weerklinken. Op die manier heeft il Gardellino in de loop der jaren een heel eigen klankidoom ontwikkeld.

De bewondering voor het oeuvre van Johann Sebastian Bach vormt de spil van il Gardellino's repertoire, maar het ensemble gaat de boeiende uitdaging aan de muziek van ten onrechte minder bekende componisten uit te voeren wat

blijkt uit de vele cd-opnames en concerten met muziek van Eichner, Graun, Fasch, Janitsch, Stölzel en Heinichen. Het ensemble heeft een voorkeur voor uitvoeringen in een historische ruimte, waar de harmonische wisselwerking tussen muziek en architectuur een dialoog met het publiek doet ontstaan.

Naargelang de noden van de muziek wordt de vaste kern van 8 musici wordt uitgebreid met zangers, extra blazers en strijkers. De musici zijn toonaangevende specialisten van de historische uitvoeringspraktijk en internationaal gewaardeerde vertolkers van barokmuziek: Marcel Ponsele [hobo], Jan De Winne [traverso], Ryo Terakado, Mayumi Hirasaki, Joanna Huszsa, François Fernandez [viool], Kaat De Cock en Ingrid Bourgeois [altviool], Emmanuel Balssa, Ira Givol en Ronan Kernoa [cello], Vittorio Ghielmi [gamba], Alain Derijckere [fagot], Frank Coppieters en Korneel Lecompte [contrabas], Shalev Ad-El, Lorenzo Ghielmi en Bart Naessens

[klavecimbel]. Het ensemble doet ook regelmatig een beroep op gerenommeerde solisten en werkt geregeld samen met andere topensembles zoals Cappella Amsterdam.

Il Gardellino geniet hoog aanzien zowel in eigen land als internationaal en het ensemble is aanwezig op de belangrijke muziekfestivals en podia in Europa (o.a. MA Festival Brugge, Gent Festival van Vlaanderen, Festival Oude muziek Utrecht, Festival de Sablé, Festival de Saintes, festivals in Praag, Innsbruck, Berlijn, Regensburg, Leipzig, Barcelona, e.a.), maar ook in Australië, Azië, de Verenigde Staten, Centraal- en Zuid-Amerika, Israël en Rusland. Concertreizen worden vaak met masterclasses verbonden.

Il Gardellino kan terugblikken op een rijke discografie, opgenomen voor de labels Accent, Klara, Eufoda en Passacaille. Deze opnamen oogsten veel bijval bij pers en publiek en een groot aantal hiervan is door de internationale

pers met prijzen als Diapason d'Or en Classica onderscheiden.

www.ilgardellino.be

volg Il Gardellino op [Facebook](#) [Instagram](#)
[Spotify](#)

AN EISENDRATH

An Eisendrath werkt als grafisch ontwerper onder de noemer Studio Anorak en is een letterpress-adept van het eerste uur. Zo organiseert ze regelmatig hands-on workshops over het gebruik van oude drukpersen (waarbij soms persen tot wel twee eeuwen oud worden gebruikt). Deze workshops vinden plaats op plekken zoals het Museum Plantin-Moretus en Project Letterkunde, waar historicus Patrick Goossens zijn indrukwekkende typografische privéverzameling beheert.

Daarnaast stond ze mee aan de wieg van de voormalige boekdrukstudio Kastaar, die de Henry van de Velde Award en European Design Award in de wacht sleepte. In het portfolio van An bevinden zich onder meer: Museum

Plantin-Moretus, Vlaams Radiokoor,
Panamarenko, Visit Antwerp, Stad Antwerpen,
Stad, Gent, Play Kortrijk, Design Vlaanderen,
Flanders Fashion Institute - Kwintessens,
Cultuurnet, Uit met Vlieg, Vlaams Nederlands
Huis, De vlaamse overheid, Vlaams Instituut
Gezond Leven, Duvel Moortgat,
MartHa!tentatief, Closer Festival, Villanella, CC
Schoten, CC gravenhof, Costa, en Nova.

www.studioanorak.be

volg An Eisendrath op [Facebook](#) [Instagram](#)

BIENVENU(E)

Abbaye de Westminster, décembre 1737 : la nation britannique pleure sa bien-aimée reine Caroline, épouse du roi Georges II. Pendant une trentaine d'années elle fut l'amie et protectrice de G. F. Händel. C'est donc à lui que revient la tâche de composer une musique en l'honneur de feu la reine.

Il s'agit d'un gigantesque hommage rendu lors des funérailles par 140 musiciens sous la forme d'une antienne de cinquante minutes pour chœur et orchestre. Très appréciée, l'œuvre est décrite après le service religieux comme « d'une beauté la plus cruellement touchante qui ait jamais été entendue. »

La musique magnifique de Händel est en bonne compagnie pendant ce concert : avec des

images de la collection de belles gravures sur bois du Musée Plantin-Moretus, An Eisendrath (Studio Anorak) & Tommy Rombouts (Tonijn) ont créé une animation pour chaque partie, montrée sur grand écran.

PROGRAMME

· Vlaams Radiokoor · Il Gardellino ·
· Bart Van Reyn, chef d'orchestre · An Eisendrath,
illustration · Tommy Rombouts, vidéo ·

Antonio Vivaldi

*Concerto in re minore per 2 oboi, archi e
continuo, RV 535*

I. Largo

II. Allegro

III. Largo

IV. Allegro molto

**solo : Marcel Ponsele & Lidewei De Sterck
(oboe)*

Georg Friedrich Händel

*The ways of Zion do mourn. Funeral
Anthem for Queen Caroline, HWV 264*

- XIV. *Symphony*
- XV. *The ways of Zion do mourn*
- XVI. *How are the mighty fall'n*
- XVII. *She put on righteousness*
- XVIII. *When the ear heard her*
- XIX. *How are the mighty fall'n*
- XX. *She deliver'd the poor that cried*
- XXI. *How are the mighty fall'n*
- XXII. *The righteous shall be had*
- XXIII. *Their bodies are buried in peace*
- XXIV. *The people will tell of their wisdom*
- XXV. *They shall receive a glorious Kingdom*
- XXVI. *The merciful goodness of the Lord*

NOTES DE PROGRAMME

« *O Death, where is thy sting / To take the Queen and leave the King? »*

Lorsque la reine Caroline d'Angleterre décède subitement le 20 novembre 1737 à l'âge de 54 ans, c'est toute une nation qui est en deuil. Le compositeur allemand Georg Friedrich Haendel, qui sera naturalisé citoyen britannique par la suite, perd avec elle une véritable amie et une fidèle protectrice. Lui revient donc la tâche de composer une musique en l'honneur de feu la reine. Cet hommage lui est rendu sous la forme d'une gigantesque antienne intitulée *The ways of Zion do mourn. Funeral Anthem for Queen Caroline, HWV 264*, qui est interprétée par un grand chœur et orchestre lors des funérailles. Dans cette œuvre très forte et personnelle à la

fois, Haendel exprime toute sa gratitude et sa sympathie envers la souveraine.

Une longue et fidèle entente

Georg Friedrich Haendel (1685-1759) semble avoir eu le nez fin pour nouer les bons contacts tout au long de sa carrière. Jeune homme, son talent l'entraîne de sa ville natale de Halle vers la ville prospère et florissante d'Hambourg, où il crée quelques opéras à succès. Encouragé par le prince Ferdinand de Médicis, il se rend peu de temps après en Italie, berceau de l'opéra. Là aussi, il accède très rapidement aux cercles les plus élevés de la noblesse. Une rencontre importante avec le prince Ernest-Auguste de Hanovre lui ouvre la voie vers Hanovre, où il devient maître de chapelle et insuffle une vie nouvelle au paysage musical, avant d'être appelé à s'établir définitivement en Angleterre en 1717.

Grande amoureuse des arts, Caroline d'Ansbach (1683-1737), fille du margrave de la principauté de Brandenbourg-Ansbach et épouse du prince Georg August, n'est sans doute pas étrangère à cette nomination. Pour avoir grandi dans une cour où l'art et la culture sont hautement considérés et font partie intégrante de la vie quotidienne, c'est une femme intelligente et instruite, qui a en outre reçu une éducation musicale en chant. Haendel compose spécialement pour elle une série de duos de chambre italiens. Après avoir accédé au statut de princesse en 1714, et plus tard lorsqu'elle est couronnée souveraine de Grande-Bretagne et d'Irlande, Caroline met un point d'honneur à favoriser le développement des arts et des sciences. Elle fait construire une grande bibliothèque au Palais Saint-James et y invite d'importants scientifiques comme Isaac Newton et des écrivains, dont Alexander Pope. Son influence s'exerce également dans la sphère

politique : en l'absence de son époux, elle s'occupe des tâches de gouvernance.

Son soutien à la culture bénéficie à beaucoup, et en particulier à Haendel. Il exprime notamment sa gratitude en lui dédiant son opéra le plus adulé, *Giulio Cesare*. Et en 1714, il retravaille son *Te Deum in D major HWV 280* pour célébrer l'arrivée de Caroline à Londres. Après sa naturalisation britannique le 20 février 1727 (signée de justesse de la main du roi George I), Haendel est de plus en plus sollicité pour composer de la musique cérémonielle pour la cour. C'est ainsi qu'il compose le 11 octobre 1727 les Coronation Anthems en l'honneur du couronnement de George II et de la reine Caroline. Pour cet événement exceptionnel, il élabore une œuvre monumentale nécessitant le concours de choristes et musiciens extérieurs pour renforcer le chœur et l'orchestre de l'Abbaye de Westminster. Depuis lors, l'antienne la plus célèbre de cette série, *Zadok The Priest*,

est interprétée à chaque couronnement de la maison royale britannique.

« Une œuvre d'une beauté la plus cruellement touchante qui ait jamais été entendue »

Lorsque la reine Caroline décède subitement, c'est Haendel qui est choisi pour composer la musique de ses funérailles. Il écrit en une semaine *The ways of Zion do mourn. Funeral Anthem for Queen Caroline HWV 264*, majestueux hymne de la longueur d'un oratorio, qui retentit le 17 décembre 1737 dans l'Abbaye de Westminster, interprété par environ 150 musiciens. Cette composition est particulièrement bien reçue et décrite comme « des plus admirables et très appropriée pour ces circonstances mélancoliques » et « d'une beauté la plus cruellement touchante qui ait jamais été entendue ».

The ways of Zion do mourn se structure en une lente Sinfonia d'introduction pour cordes graves, suivie de treize fragments pour chœur. Les textes sont des lamentations bibliques issues de l'Ancien Testament, formant un récit cohérent sur la souffrance de ceux qui restent, les qualités de la reine de son vivant et l'espoir en l'avenir. Haendel y intègre également quelques références aux mélodies chorales allemandes pour évoquer les origines luthériennes de Caroline, mais aussi les siennes. L'œuvre est entièrement composée pour chœur, accompagné de hautbois, bassons et cordes. Les parties instrumentales alternent avec les passages du chœur, en solo ou en configuration complète.

Malgré les critiques positives, l'œuvre ne sera plus interprétée, le roi George II s'y opposant. Mais elle est tellement chère à Haendel qu'il la reprend ensuite intégralement en guise de premier mouvement de son oratorio *Israël in Egypt*.

Décès de Haendel

Une vingtaine d'années plus tard, le 20 avril 1759, ce sont les funérailles de Haendel lui-même qui se déroulent à l'Abbaye de Westminster, conformément aux dernières volontés exprimées dans son testament. Il y demande également d'être inhumé et que sa tombe soit dotée d'un monument digne de ce nom. Le jour de ses obsèques, les chœurs de la Chapelle royale, de St-Paul et de l'Abbaye de Westminster chantent les *Funeral Sentences* de son contemporain William Croft, devant une assistance de trois mille personnes, selon les sources. Tous les grands journaux britanniques couvrent l'événement. Le 17 avril, The Public Advertiser publie l'acrostiche suivant :

« He's gone, the Soul of Harmony is fled!
And warbling Angels hover round him dead.
Never, no, never since the Tide of Time,
Did Music know a Genius as sublime!
Each mighty Harmonist that's gone before,
Lessen'd to Mites when his Works explore. »

(Source : Concertgebouwcahier Georg Friedrich
Händel, Ignace Bossuyt, 2009)

Commentaire d'Aurélie Walschaert

TEXTES

I. Symphony

II. The Ways of Zion do Mourn

The ways of Zion do mourn and she is in bitterness; all her people sigh and hang down their heads to the ground.

Les voies de Sion sont dans le deuil et elle est remplie d'amertume ; tout son peuple soupire et chacun laisse retomber sa tête vers la terre.

III. How are the mighty fall'n

How are the mighty fallen. She that was great, great among the nations, and princess of the provinces!

Comment les puissants sont tombés. Celle qui était grande entre les nations et souveraine parmi les états.

IV. She put on righteousness

She put on righteousness and it clothed her; her judgment was a robe and a diadem.

Elle se revêtait de la justice qui lui servait de vêtement : elle avait la droiture pour manteau et pour couronne.

V. When the ear heard her

When the ear heard her, then it blessed her, and when the eye saw her, it gave witness of her.

L'oreille qui l'entendait lui donnait sa bénédiction, l'œil qui la voyait lui rendait témoignage.

VI. How are the mighty fall'n

How are the mighty fallen. She that was great,
great among the nations, and princess of the
provinces!

*Comment les puissants sont tombés. Celle qui
était grande entre les nations et souveraine parmi
les états.*

VII. She deliver'd the poor that cried

She delivered the poor that cried, the fatherless
and him that had none to help him. Kindness,
meekness and comfort were her tongue; if there
was any virtue, and if there was any praise, she
thought on those things.

*Elle sauvait le pauvre qui implorait du secours et
l'orphelin qui manquait d'appui. Sa langue
proférait la compassion, l'humilité et le réconfort
; ce qui était vertueux et digne de louange était
l'objet de ses pensées.*

VIII. How are the mighty fall'n

How are the mighty fallen. She that was great,
great among the nations, and princess of the
provinces!

*Comment les puissants sont tombés. Celle qui
était grande entre les nations et souveraine parmi
les états.*

IX. The righteous shall be had

The righteous shall be had in everlasting
remembrance and the wise will shine as the
brightness of the firmament.

*La mémoire du juste dure toujours ; ceux qui
auront été avisés brilleront comme la splendeur
du ciel.*

X. Their bodies are buried in peace

Their bodies are buried in peace; but their name
liveth evermore.

Leurs corps reposent en paix : mais leur nom vit pour l'éternité.

XI. The people will tell of their wisdom
The people will tell of their wisdom and the congregation will shew forth their praise; their reward also is with the Lord and the care of them is with the Most high.

Le peuple parlera de leur sagesse et les communautés chanteront leur louanges ; leur récompense est aussi dans le Seigneur et ils sont sous la protection du Tout-Puissant.

XII. They shall receive a glorious Kingdom
They shall receive a glorious Kingdom and a beautiful crown from the Lord's hand.

Il leur sera donné un royaume glorieux et ils recevront une couronne de la main du Seigneur.

XIII. The merciful goodness of the Lord

The merciful goodness of the Lord endureth
forever on them that fear him and his
righteousness on children's children.

*La bonté de l'Eternel dure à jamais pour ceux qui
le craignent, et sa miséricorde (s'étendra) aux
enfants de leurs enfants.*

BART VAN REYN DIRECTEUR MUSICAL DU VLAAMS RADIOKOOR

À compter de la saison 19-20, Bart Van Reyn est le directeur musical du Vlaams Radiokoor. Sa vision claire du répertoire et sa grande passion pour son office s'inscrivent parfaitement dans l'ADN du Radiokoor. Ensemble, ils honoreront le riche passé et le préserveront en travaillant aujourd'hui sur l'histoire de demain : en tant que radar détectant les nouvelles tendances musicales et sociales, en tant que gardien de notre patrimoine vocal.

Bart Van Reyn est parfaitement à l'aise dans un très vaste répertoire : du baroque à la musique contemporaine, il se consacre à l'opéra, à la musique symphonique, aux oratorios, ainsi que à la musique a capella – avec la voix comme fil

conducteur. Depuis 2016, Bart est le directeur musical du Chœur de la Radio danoise. Il est en outre un hôte apprécié de bon nombre d'ensembles de haute qualité, parmi lesquels la Cappella Amsterdam, le Chœur de la radio Néerlandaise, le Chœur de chambre des Pays-Bas, le MDR Rundfunkchor Leipzig, le SWR Vokalensemble Stuttgart, le NDR Chor Hamburg, le Rundfunkchor Berlin, le DR Vokalensemble, le Collegium Vocale Gent et le BBC Singers.

Par ailleurs Bart est le fondateur de Octopus, un chœur flexible pouvant compter de 32 à 100 chanteurs, et du Concert d'Anvers, un ensemble jouant sur instruments originaux qui se consacre aux répertoires des XVIIIe et XIXe siècle. En outre, Bart Van Reyn est co-fondateur de la compagnie internationale itinérante d'opéra « The Ministry of Operatic Affairs », connue pour les productions de Don Giovanni, Orfeo ed Euridice, Così fan tutte, Dido & Aeneas, et Acis & Galatea.

Outre ses nombreux projets vocaux, Bart Van Reyn est un hôte apprécié de bon nombre d'ensembles de haute qualité, parmi lesquels le Brussels Philharmonic, l'Antwerp Symphony Orchestra, la Cappella Augustina Köln, le NDR Radiophilharmonie, l'Orchestre symphonique national du Danemark et l'Orchestre de chambre des Pays-Bas.

www.bartvanreyn.com

VLAAMS RADIOKOOR

C'est en 1937 que le NIR (Institut national de radiodiffusion de la Belgique) fonde le chœur de chambre professionnel Vlaams Radiokoor (Chœur de la Radio Flamande). Véritable référence en matière de musique vocale en Flandre et en Europe, le Vlaams Radiokoor compte aujourd'hui parmi les chœurs de chambre professionnels les plus réputés de Belgique et d'ailleurs.

Bart Van Reyn assure la direction musicale du chœur depuis la saison 19-20 : chef et ensemble sont unis par une passion commune pour le répertoire contemporain, par la conviction que la voix est le meilleur vecteur de nos émotions et par la volonté de rendre notre patrimoine vocal accessible à la fois aux chanteurs et au public.

Depuis le Studio 1 de Flagey (Bruxelles), les 32 chanteurs du Vlaams Radiokoor travaillent ensemble à un projet musical reposant sur trois grands piliers. On citera tout d'abord les productions Vocal Fabric, le laboratoire du chœur. Vocal Fabric propose des concerts décalés et non conformistes, qui explorent les limites de la musique vocale et confrontent le spectateur. Poussés par un sens profond de l'hospitalité, nous rassemblons les gens sur scène et dans la salle afin de faire vivre à chacun une expérience intense ; l'harmonie vocale est la preuve que les gens sont meilleurs ensemble que seuls.

Le Radiokoor travaille en outre régulièrement avec des ensembles instrumentaux belges et étrangers renommés comme le Brussels Philharmonic, l'Orchestre de chambre de Paris, Les Siècles, l'Orchestre philharmonique de la radio néerlandaise et l'Orchestre royal du Concertgebouw. Il a ainsi développé une

présence sans cesse croissante sur la scène internationale.

Enfin, le Vlaams Radiokoor est un portail vivant pour le répertoire, les connaissances, l'expérience et les voix. Il rend notre patrimoine vocal accessible aux chanteurs comme au public tout en investissant dans la création d'œuvres nouvelles. Le chœur met ainsi ses programmes, sa technique et son expertise à la portée des mélomanes, des amateurs et des professionnels.

Le Vlaams Radiokoor conserve également son statut unique de chœur radiophonique : un grand nombre de ses concerts sont enregistrés. Il s'est ainsi constitué une collection exceptionnelle d'enregistrements live. Sans cesse alimentée par des enregistrements en studio, cette collection immortalise notre patrimoine vocal pour les générations futures.

Le Vlaams Radiokoor est une institution de la Communauté flamande.

www.vlaamsradiokoor.be

suivez le Vlaams Radiokoor sur [Facebook](#) [Twitter](#)
[YouTube](#) [Instagram](#) [Spotify](#)

IL GARDELLINO

L'ensemble baroque il Gardellino s'est formé en 1988 à l'initiative de deux jeunes musiciens flamands, l'hautboïste Marcel Ponsele et le flûtiste Jan De Winne, qui proposèrent à quelques amis de faire de la musique ensemble et d'explorer l'univers baroque d'un oeil neuf.

Son nom est inspiré du concerto pour flûte RV 90, "del Gardellino", d'Antonio Vivaldi, dédié à un chardonneret virtuose. Il Gardellino se propose d'offrir une nouvelle lecture de la musique ancienne, dûment fondée mais sans excès de purisme, afin d'en révéler toute la beauté et la saveur au public d'aujourd'hui.

L'axe du répertoire est Jean Sébastien Bach, mais présenté dans le vaste et chatoyant paysage de l'ère baroque, parmi ses fils et ses collègues compositeurs, célèbres ou moins connus mais tous intéressants, tels que Telemann, Händel, Vivaldi, Graun, Fasch, Janitsch et Eichner. C'est ainsi qu'il Gardellino fait découvrir à des publics enthousiastes les brillantes œuvres de musiciens autrefois célèbres et qui méritent mieux que l'oubli. Une telle démarche exige évidemment un intense travail de recherche historique et une minutieuse étude et relecture des manuscrits et des partitions. Elle oblige aussi il Gardellino à

travailler en configuration variable selon les besoins du répertoire.

En 2013, il Gardellino célèbre son vingt-cinquième anniversaire. Il est désormais reconnu comme une autorité dans le domaine de la Musique Ancienne et de l'oeuvre de Bach. L'ensemble a su développer un idiome propre et une signature sonore immédiatement reconnaissables. Et si les années lui ont apporté plus d'expérience et de maturité, elles n'ont nullement entamé son enthousiasme ni de son intérêt pour l'exploration musicale, loin de là. L'esprit d'amitié entre musiciens est lui aussi resté intact, et ce cercle d'amis, qui ne cesse de s'agrandir, réunit aujourd'hui des Baroqueux renommés et de jeunes étoiles montantes.

Il Gardellino peut ainsi répondre à la demande croissante de programmes à configuration plus nombreuse. Il Gardellino combine aussi volontiers les tournées de concert et les cours de

maîtrise. Il se produit régulièrement dans les salles et les festivals les plus prestigieux du monde: Festival Oude Muziek d'Utrecht, Prager Frühling, Tage Alter Musik Innsbruck, Bachfest Leipzig, MAfestival Brugge, Bachfestival Lausanne, Tage der Alten Musik à Herne et Regensburg, Early Music Festival de Bucharest; Festivals aux Etats-Unis d'Amérique, en Amérique latine, en Israël, en Chine et en Corée.

Une impressionnante discographie témoigne du parcours accompli par il Gardellino, qui a enregistré principalement pour Accent et Passacaille, mais aussi pour Klara, Eufoda, et Signum, et dont plusieurs enregistrements ont été couronnés par la presse spécialisée et ont reçu un accueil enthousiaste.

www.ilgardellino.be

suivez Il Gardellino sur [Facebook](#) [Instagram](#)
[Spotify](#)

AN EISENDRATH

à suivre bientôt

www.studioanorak.be

suivez An Eisendrath sur [Facebook](#) [Instagram](#)

MUSICI / MUSICIENS

VLAAMS RADIOKOOR

sopraan / soprano

Sarah Abrams, Annelies Brants, Karen Lemaire,
Kristien Nijs, Evi Roelants, Charlotte Schoeters,
Sarah Van Mol

alt / alto

Helena Bohuszewicz, María Gil Muñoz, Eva
Goudie-Falckenbach, Estelle Lefort, Lieve
Mertens, Noëlle Schepens

tenor / ténor

Gunter Claessens, Frank De Moor, Paul Foubert,
Ivan Goossens, Paul Schils, Roel Willems

bas / basse

Conor Biggs, Joris Derder, Lieven Deroo, Marc
Meersman, Paul Mertens, Samuel Namotte

MUSICI / MUSICIENS
IL GARDELLINO

viool / violon

Joanna Huszcza, Ingrid Bourgeois, Jacek Kurzydło , Jorlen Vega, Marleen Vandaele, Michiyo Kondo, Marrie Mooij

altviool / viola

Kaat De Cock, Amaryllis Bartholomeus

cello / violoncelle

Ira Givol, Phyllis Bartholomeus

contrabas / contrebasse

Géry Cambier

klavecimbel & orgel / clavecin & orgue

Catalina Vicens

theorbe / théorbe

Francesco Olivero

hobo / oboe

Marcel Ponseele, Lidewei De Sterck

fagot / basson

Jean-François Carlier

STAF / ÉQUIPE

VLAAMS RADIOKOOR

intendant

Gunther Broucke

directie-assistente / secrétariat de la direction

Karla Laureyns

artistiek team / équipe artistique

Alain De Ley, Vlaams Radiokoor / Judith Van Eeckhout, Brussels Philharmonic

productieteam / équipe production

Jim Seynaeve, Carla Deveux, Nicola Mascia, Rik Deryckere, Thomas Geurts, Pieterjan Hermans, Staf Pypen, Jean-Paul Peeters, Bert Van Laer

marketing, communicatie & pers / marketing, communication & presse

Véronique Bossaert, Sonja Kochoutina, Nico
Moernaut

personeel & financiën / personnel & finances
Hilde De Vrieze, Carine Ganitta, Dirk Naessens

STAF / ÉQUIPE

IL GARDELLINO vzw

algemeen directeur / directeur général & sales
Jan De Winne

artistiek directeur / directeur artistique
Marcel Ponsele

coördinatie & productie / coordination &
production
Veerle Vervoort

accountancy & administratie / comptabilité &
administration
Yvon Werniers

flagey bedankt / remercie

Overheden / Autorités publiques

Vlaanderen
verbeelding werkt

FÉDÉRATION
WALLONIE-BRUXELLES

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

loterie nationale

nationale loterij

Ostbelgien

90 Unterstützung
der Österreichischen
Gemeinschaft Belgien

visit.brussels

JA
ZZ

.brussels

Structurele hoofdsponsor / Sponsor structurel principal

BNP PARIBAS
FORTIS

Sponsors / Sponsors

King Baudouin
Foundation
Working together for a better society

Mecenaat / mécénat

DE HEER EN MEVROUW / MONSIEUR ET MADAME /
MR AND MRS / HERR UND FRAU
BERNARD & PAULETTE DARTY

DE HEER / MONSIEUR
MR / HERR
GEERT DUYCK

DE HEER / MONSIEUR
MR / HERR
ARNAUD GÉOMONT

friends of flagey

& ANONIEME SCHENKERS / DONATEURS ANONYMES

Mediapartners / Partenaires média

BRUZZ

Knack

la 1ère

LE SOIR

LE VIF